

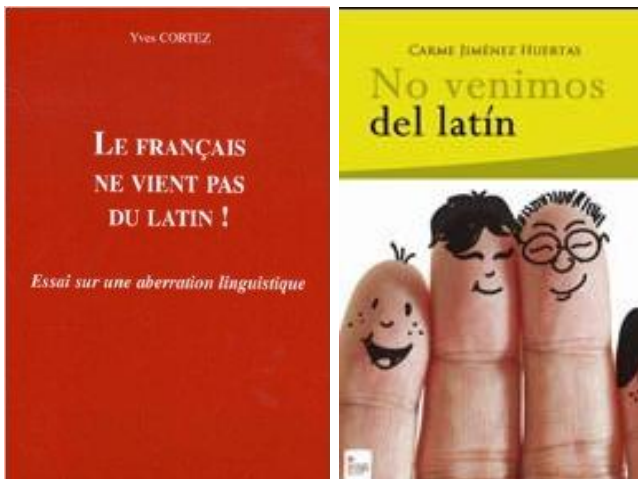
LATINITATEA ROMÂNILOR între DA și NU

Audiatur et altera pars, sine ira et studio

George Liviu Teleoacă

Veche de peste trei sute de ani, teoria originii latine a românilor este promovată în mod oficial la nivel academic și predată metodic în învățământul de toate gradele. Pare consacrată definitiv și cu toate acestea este tot mai des contestată de interminabilul șir al intrușilor autodidacți, mulți dintre ei cu pregătire universitară, dar de alte specialități, care consideră că premisele acestei teorii ar fi prea fragile pentru a o face acceptată. Poate că obiecțiile lor n-ar fi total greșite, de vreme ce și în cadrul celorlalte națiuni romanice din Europa se manifestă tot mai pregnant o tendință similară, chiar și printre specialiștii din lingvistică sau istorie, așa cum sunt și Carme Jiménez Huertas (<https://www.youtube.com/watch?v=mefscTninTQ>), Igor M. Diakonov (<http://dienekes.awardspace.com/articles/ieorigins/>), Yves Cortez, Jaume Clavé Cinca, Mario Alinei etc.

Din nefericire, însă, multe tentative ale autodidacților de la noi n-au putut și nici nu pot atinge acel prestigiu, care să impună o nouă viziune în cercetarea limbilor romanice, dar reușesc să întrețină o regretabilă stare de confuzie, deși provocările actuale ne obligă la consens în susținerea identității noastre.

Chiar dincolo de aceste provocări, tot ar trebui să ajungem la consens în privința romanizării, întrucât adevărul este unul și numai unul. Cu intenția meritorie de a ne orienta spre acest adevăr a revenit de curând în dezbateră publică Prof. Univ. Dr. Ioan-Aurel Pop, care fără a mai comenta argumente pro și contra, ne-a reamintit numărul mare al personalităților din Europa și de la noi, care au afirmat de-a lungul secolelor originea latină a românilor. Pe de altă parte, cei care au avut o altă viziune cu privire la romanizare, ca Petru Maior,

Felix Colson sau Martin Maiden, nici n-au mai fost amintiți, fiindcă din punct de vedere numeric sunt ne semnificativi. Dar a cita părerile cărturarilor sau ale călătorilor, chiar și ale unor aventurieri, după cum se recunoaște în articolul din revista CULTURA, Nr. 17 (515)/7 mai 2015, nu înseamnă și a demonstra un adevăr, așa cum a reușit să-l demonstreze, nu un autodidact, ci istoricul Alexandru Badea publicând lucrarea *Începuturi românești*, la Editura Enciclopedică București, în anul 2001.

Au trecut aproape cincisprezece ani de atunci, fără ca această carte deschizătoare de noi căi în cercetarea romanizării să fi beneficiat de atenția criticii și implicit de promovare, deși ea se impune prin obiectivitate și rigoare. Numai pentru a defini problemele privind romanizarea Daciei, autorul analizează de pe poziția sociologiei istorice un cumul consistent de informație preluată din inscripții epigrafice, materiale arheologice și de la numeroși autori antici, printre care Herodot, Ovidiu, Strabon, Pliniu cel Tânăr, Dio Cassius, Eutropius, Festus, Zosimos, Vopiscus, Leon Diaconul, Genesios, Pisides, Amianus Marcellinus, Aelianus, Kekaumenos, Kendrenos ș.a.

După cum era și firesc, autorul întregeste suportul documentar necesar definirii problemelor referitoare la romanizare interpretând critic studiile consacrate acestui proces de către savanții epocii moderne: Al. Rosetti, Jiriček-Skok, Al. Philippide, V. Spinei, N. Iorga, Emilian Popescu, Pia Laviosa Zambotti, Simion Mehedinți, H. H. Sthal, N. Stoicescu-I.

Hurdubețiu, I. Andrieșescu, Vl. Dumitrescu, Gh. Brătianu, A. Dumitriu, Felicia Vanț, H. Mihăiescu, I. I. Russu, C. Poghiric, Al. Graur, A. Balotă, Vl. Gheorghiev, Lucia Wald-Dan Slușanschi, S. Pușcariu, Marius Sala.

În urma acestui amplu demers de circumscriere a problemelor privind romanizarea a reieșit că pentru a înțelege esența proceselor, ce au avut loc la contactul a două grupuri umane având limbi materne diferite, așa cum au fost autohtonii și latinofonii, accentul trebuie pus pe distincția dintre influențele, care nu afectează structura de bază a limbii și cele care produc mutația ei. Numai astfel se poate elucidă definitiv „*destinul lingvistic al oamenilor pământului în legătură cu identitatea lor etnică*” (p.49). În acest sens, la finalul primului capitol se mai precizează că: „*problema originii limbii române, rezolvarea ei, iese din sfera de competență a lingvisticii. Pentru a afla care a fost în realitate destinul de limbă al oamenilor pământului trebuie să ne adresăm istoriei. ... Cum trec cuvintele dintr-unul într-altul este, cu siguranță, o chestiune de lingvistică, dar cum trec popoarele de la o limbă la alta este, tot atât de sigur, o chestiune de istorie. Din această pricină, ..., această cercetare istorică, deci, capătă o importanță hotărâtoare, stabilind caracterul original al limbii române prin explicitarea destinului: **continuitate ori salt în latinitate**” (p.88)*

Remarcabilă și de bun augur este, înainte de orice, această decizie a autorului de a defini pentru prima oară responsabilitatea ce revine numai istoriei în abordarea problemelor privind romanizarea. Ca senior al cercetării istorice care și-a asumat pe deplin responsabilitatea abia definită, autorul a reușit chiar în următorul capitol să aleagă între cele două alternative. Denumit **Obsedanta romanizare**, capitolul doi se impune prin meticulozitatea, cu care au fost inventariați vectorii capabili să producă romanizarea: prin armată, prin comerț, prin administrație și justiție, prin religie, prin familie. După ce toți acești vectori au fost evaluați din punct de vedere cantitativ și calitativ, atenție, pe baza documentelor rămase din acea epocă, autorul se consideră îndreptățit să afirme fără teamă concluzia definitivă: „**obsedanta romanizare s-a dovedit a fi imposibila romanizare!**” (p.170).

Pentru a ajunge la certitudinea imposibilei romanizări au mai fost evaluate rolurile, pe care le-ar fi avut bilingvismul, dar și poziția geografică a Daciei față de Imperiul Roman. Corelat cu adevărul că „*în materie de limbă este mai ușor să păstrezi ceea ce ai decât să câștigi ceea ce n-ai*” factorul spațial se dovedește favorabil conservării limbii autohtonilor (p.166-167). Cu privire la mult invocatul bilingvism trebuie să se accepte fără rezerve că intermedierea bilingvilor „*permitea menținerea monolingvismului în proporție de masă*” (p.131) și că „*Pe ansamblu, geto-daca este și rămâne limba dominantă în toate cazurile de bilingvi ... și ca atare perspectivele de înlocuire a limbii materne cu latina la acești bilingvi sunt practic nule*” (p.155)

Față în față cu această imposibilitate de a înlocui limbile autohtone prin limba latină, s-au impus de la sine încercările necesare pentru a recupera scenariul cel adevărat, care să explice înrudirea limbilor romanice cu latina. Ideea existenței unui asemenea scenariu este mai veche, iar dintre premergători autorul îl amintește, în capitolul trei, denumit **Limbă și lingvistică**, pe lexicograful Pirona de Udine, care în virtutea experienței sale profesionale dobândite în domeniul limbilor a considerat necesar să arate, pe la anul 1871 că „*graiurile romanice de astăzi nu continuă latina ci graiurile locale de odinioară apropiate mai mult sau mai puțin de latină.*” (p.191). Nici nu putea fi altfel fiindcă înainte de a ajunge de rang imperial prin forța armelor, limba latină a coexistat alături de alte graiuri asemănătoare ei, graiuri pe care Mario Alinei le va numi para-romane în tratatul său despre originea limbilor, publicat în anul 1996.

Alături de Mario Alinei activează mulți alți lingviști, care au lărgit frontul cercetărilor sale, iar în acest context rezultate deosebite ne-a oferit Dr. Mihai Vinereanu, profesor universitar de lingvistică istorică comparată la New York, care a publicat în anul 2002 **Originea traco-dacă a limbii române**, iar anul 2008 **DICȚIONARUL ETIMOLOGIC AL LIMBII ROMÂNE** pe baza studiilor de indo-europenistică. Foarte bine primit de școala filologică de la Iași, dicționarul dovedește că limba română are

propria sa individualitate pe deplin ancorată în fondul proto-indo-european și că nu este de origine latină.

Temei, îndreptar, dar și ferment pentru căutătorii adevărului privind originea limbii române, **DICȚIONARUL ...** a devenit model de lucru pentru tot mai mulți specialiști în filologie, profesori de limba română și chiar doctori în filologie, ca Iulia Brânză Mihăileanu, care publică articole de forma **DEX-ul confirmă că romanizarea n-a avut loc**, (<http://www.stiri-presa-online.ro/dex-ul-confirma-romanizarea-n-a-avut-loc/>). În pas cu acest efort mai general, de curând a revenit și Dr. Mihai Vinereanu, care pe baza lucrărilor lui G. Devoto, M.S. Beeler și R.S. Conway arată că limbile italice nici nu s-au format pe teritoriul peninsulei (<http://limbaromana.org/blog/2015/06/despre-dreapta-interpretare-a-datelor-din-limbile-romanice-sau-catre-o-noua-stiinta-a-romanisticii/>), ci s-au desprins din spațiul actualelor limbi romanice. (După cum se va vedea mai jos, chiar fondatorii Romei Antice ne-au dezvăluit la vremea lor această origine.)

Este adevărat că abia cercetările din ultimele două decenii au reușit să suplinească lipsa mărturiilor scrise, fără de care asemănările dintre limba latină de început și vechile limbi ale popoarelor romanice necucerite au rămas necunoscute și ca urmare asemănările constatate ulterior de lingvistica modernă au fost puse pe seama perioadelor de ocupație. Soluționarea păreri științifice și cu toate acestea, trebuie să recunoaștem că este illogic să se creadă că toți cucerii au dorit să învețe latina cuceritorilor. Chiar dacă ar fi existat această dorință, oamenii de rând, în mare lor majoritate analfabeți, n-ar fi avut nici unde și nici cum învăța o nouă limbă și cu toate acestea ideea romanizării se menține datorită unui întreg set de factori, care în viziunea istoricului Alexandru Badea au favorizat ocultarea realității și substituirea identității istorice corecte (p.195).

Este evident că odată identificați, acești factori capcană au putut fi evitați permițând o mai corectă interpretare a informației istorice. În aceste condiții mai favorabile adevărului a fost elaborat cel de al patrulea capitol, denumit **Recitind izvoarele și revăzând cuvintele**, în care dovezile documentare au fost coroborate pentru a scoate la lumină modul, în care au fost percepute în epocă neamurile numite geți, daci, bessii, vlahi, români.

Pe firul istoriei, geții și dacii au putut fi urmăriți din aproape în aproape cel puțin până în secolul VII, cu ecouri până în secolul XV menționați de Laonic Chalcocondil sau de Critobul din Imbros, (p.276). Prezenți, mai ales, în scrierile antice ale lui Criton, Apian, Dio Cassius, Enea de Gaza, Sozomenos, Iordanes, Marcelinus Comes, Ștefan Bizantinul, dar și ale altora, geții și dacii se dovedesc a fi purtătorii acelorași caracteristici etnolingvistice non-latine, pe care le consemnase Strabon (63 î.Cr–26 d.Cr.) înainte de cucerirea romană a Moesiei și a Daciei (p.247 ș.u.).

Un alt trib tragic cu o prezență fabuloasă în istorie, care a evoluat în spiritul propriei sale continuități, practic neafectat de prezența romanilor în zonă, a fost cel al bessilor, care începând de la Herodot s-a afirmat plenar timp de peste un mileniu prin propriul lor etnonim și vorbindu-și propria sa limbă, respectată în universul cultural al vremii. Atunci când, a consemnat că Dunărea se numește „*Hister în limba bessilor*”, Iordanes le-a confirmat în secolul VI și etnonimul și limba, dar și faptul că impunătorul nume al Istrului este de sorginte tragică și nu greacă, cum s-a crezut. Alături de cele relatate de Iordanes, documentele epocii au reținut multe alte evenimente istorice, în care geții și bessii dau dovadă de faptul că stăruiau în a fi două neamuri tracice „*foarte active în planul realităților politice, militare, și cultural-culturale*”, în acea perioadă, când Imperiul Bizantin începea să piardă controlul la Dunărea de Jos (p.257). Corect stabilită, concluzia se consolidează prin noi contribuții cum sunt și cele publicate recent de Alex. Madgearu în SCIVA 65, 1-2/2014, p.49-58 despre militarii sciți și daci din Egipt și Palestina până la sfârșitul secolului VII.

Cât de impunătoare era prezența lor privită din perspectiva realităților cultural-culturale ne spune episcopul Teodor de Petra pe la anul 530 vorbind despre mănăstirile de la răsărit de Bethleem, unde existau biserici, în care slujbele erau oficiate numai în limba bessilor. Deosebit de valoroase sunt înscrisurile, care au reținut faptul că limba bessilor, ca limbă de

cult public, coexistă ca individualitate distinctă alături de limba latină și de limba greacă beneficiind de același respect. Pentru că erau numeroși cu o remarcabilă conștiință a valorii de sine, dar și puternici din toate punctele de vedere, mai ales economic, bessii mai ridicaseră și întrețineau alte biserici proprii în Palestina, dar și o mănăstire la Constantinopol începând cu anul 553 (p.258).

După cum dovedesc documentele timpului, în secolele VI-VII bessii reprezentau pentru bizantini un neam ne-latinizat și așa ne-latinizat va rămâne pe fondul alungării limbii latine din Imperiul Bizantin de grecizarea rapidă și ireversibilă declanșată pe la anul 640 de Heraclius I. Ca păstrători ai unei limbi nelatinizate, bessii au reprezentat o entitate etnică de referință pentru Kekaumenos, care a arătat în secolul XI că vlahi erau și „*așa numiții daci și bessii*”. Prin includerea dacilor și a bessilor printre vlahi, vlahii apar și ei ca neam străvechi nelatinizat. Corelând această precizare cu ceea ce menționase Kinnamos despre vechimea pre-romană a vlahilor, autorul nu ezită să ne dezvăluie că: „... *limba maternă care-i definește pe vlahi ca grup de limbă maternă în continuitatea lui este limba presupusă de etnonimele ...geți, daci, bessii, ... [este] limba geto-dacă, **limba română***” (p.276).

Iată că, s-a ajuns astfel la limba română și, implicit, la etnonimul român, etnonim a cărui origine autohtonă total non-latină autorul o demonstrează, pe cât de simplu, pe atât de precis, urmărind distribuția geografică a variantelor *român* și *rumân*. Pentru început autorul acceptă că etnonimul român ar fi pătruns în uzul autohtonilor odată cu impunerea administrației romane în Dacia. Dar în acest caz, nu varianta *rumân*, ci forma *român* ar fi trebuit să se manifeste predilect în zona de ocupație romană, numai că în ținuturile Banat, Oltenia, Ardeal și Crișana din alcătuirea acestei zone se folosește mai ales varianta *rumân*, după cum indică Atlasul Lingvistic Român. Ca urmare, presupunerea că forma *român* ar fi provenit de la *Roma/romanus* odată cu ocuparea unei părți din Dacia se dovedește a fi incorectă, de unde rezultă că: „*Singura explicație logic plauzibilă și existențial-istoric pentru această situație este că român se găsea în paralel cu rumân în graiul oamenilor pământului ... independent de contactul cu latinofonii și cu numele politic romanus.*” (p.281).

Spre deosebire de multele studii care explică etnonimul *român/rumân* pe seama lui *romanus*, autorul mai pune în evidență și importanța formei arhaice *rumăr/rumâr*, de mai multe ori multimilenară de vreme ce este conservată și de limba albaneză, arătând că trecerea ei la forma actuală *român/rumân* privește exclusiv limba română evoluând pe linia propriei sale continuități (p.283).

În ultimul capitol al cărții sale, denumit firesc **Încheiere**, autorul regroupează concluziile demonstrațiilor pentru a se referi apoi și la noile obiective ce se cer a fi urmărite în cercetare, fiindcă afirmația că „*de la Râm ne tragem*” este fără acoperire, nu numai pentru limba română, ci și pentru celelalte limbi romanice. Altfel spus nu mai putem fi constrânși să ne însușim ca adevărate contradicțiile vizibile dintre cunoașterea existențial istorică a realității privind limbile romanice și rezultatele produse de lingvistica oficială (p.286). Această constrângere este denunțată și de cercetătoarea iberică Carme Jiménez Huerta, profesoară de limba latină, specializată în procesarea pe calculator a limbajelor, atunci când arată că teoria romanizării are efecte ortopedice asupra înțelegerii adevăratelor evoluții privind formarea limbilor romanice (<https://www.youtube.com/watch?v=mefscTninTQ> după minutul 50).

Iată, așadar că pe acest fond tot mai dens de întâmpinări ale autodidacților, au apărut în toată lumea numeroase lucrări valoroase de lingvistică, multe în corelație cu arheologia, care presupun închiderea extinselor eforturi, ce se fac pentru a susține în continuare originea latină a limbilor romanice. Pe de altă parte, este adevărat că limba latină ca limbă oficială a Bisericii Catolice, ca fostă limbă de cancelarie a multor națiuni romanice și neromanice, ca limbă internațională a științelor până prin secolul XIX, a avut un impact însemnat asupra limbilor europene beneficiind și astăzi de binemeritul său prestigiu în edificarea civilizației actuale, dar Imperiul Roman nu a produs romanizare și ca urmare latina nu reprezintă originea limbilor romanice.

Cercetarea din ultimele decenii a făcut pași decisivi spre originea reală, iar un ajutor nesperat primim, iată, chiar din partea celor ce au întemeiat antica Romă. Stăpâni pe soarta lor și în egală măsură pe conștiințele lor, aceștia au gândit Lupa Capitolină ca expresie plastică a omagiului adus spiritualității, care le-a hrănit puterea de a deveni. Ca simbol sacru al Romei, Lupoanca de pe Capitoliu își începe existența în jurul anului 600 î.Cr. pe vremea faimosului augur Attus Navius. Forma cunoscută astăzi a fost turnată în bronz pe la anii 480-470 î.Cr. cu scopul de a înnobila locul de adunare al Curiilor, numit Comitium, ca după anul 295 î.Cr. să devină obiect de adorație în Forumul Roman, așa după cum relatează Titus Livius, Pliniu cel Bătrân sau Cicero. Astăzi, din S.U.A și Canada până în Japonia și din Suedia și Norvegia până în Noua Zeelandă există în lume peste patruzeci de copii de o remarcabilă fidelitate, care ilustrează taina ce i-a fost încredințată de Antichitatea Romană (https://en.wikipedia.org/wiki/Capitoline_Wolf).

Ca o primă dovadă că poartă peste timp un mesaj special, Lupoanca de pe Capitoliu nu zace culcată atunci când hrănește, ci are o ținută impunătoare ocupând tot cerul celor doi gemenii Romulus și Remus, născuți ca semizei de vestala Silvia din unirea ei cu zeul Marte. Or, prin această arcuire majestoasă care unește pământul cu cerul, Lupa Capitolină se identifică cu Nut, zeița cerului în mitologia egipteană și ca atare Lupa reprezintă o zeităate a cerului.

Dar zeităate celestă fiind, Lupa Capitolină nu-i mai hrănește pe gemeni cu laptele după care plâng sugarii, ci cu înțelepciunea zeiască, de care vor avea nevoie viitorii întemeietori ai Romei Antice, respectiv, cu înțelepciunea necesară conducătorilor de neamuri, tot așa după cum a fost hrănit cu înțelepciunea de conducător faraonul Tutmes al III-lea (1482-1450 î.Cr.) la sânul zeiței Isis întruchipată de un arbore sacru.

Regele alăptat de Isis, reprezentată sub forma unui arbore sacru. Hipogeuul lui Tutmes III, Valea Regilor.

După cum se vede, aceste moduri de exprimare plastică reprezentau un fel de standarde prezente în arta antică mediteraneană. Existența lor este îndreptățită și ușor de acceptat, dacă avem în vedere că traciul Aeneas scăpat din pârjolul cetății Troia ajunge în Lațiu pe traseele maritime ale fenicienilor de pe coasta egipteană și numai după ce a trăit un an alături de prințesa Didona, prima regină a cetății feniciene Cartagina din nordul Africii. Altfel spus la începutul primului mileniu înainte de Cristos, în toată Marea Mediterană a existat un intens schimb de valori materiale și culturale, care au asigurat cunoașterea și utilizarea în comun a unor

metafore plastice. Prea sunt izbitoare aceste coincidențe, atât ca idee, cât și ca transpunere plastică, pentru a nu le considera procedee comune de exprimare artistică.

În spiritul acestor simboluri comune universului mediteranean, Lupa Capitolină mai prezintă încă o caracteristică semnificativă mult prea specială pentru a nu exprima o intenție precisă. Gâtul ei este acoperit cu pene, iar pentru a nu lăsa nici o îndoială asupra faptului că sunt pene, artistul a adăugat pe linia omoplaților un singur șir de pene întregi, bine și clar conturate, tocmai pentru a exclude orice echivoc cu privire la perceperea și semnificația lor.

Ca idee plastică Lupa Capitolină întruchipează un lup/lupoaică cu pene care hrănește spiritual pe fondatorii Romei, indicii suficiente pentru a înțelege că Romulus și Remus s-au format ca întemeietori ai Romei Antice hrănindu-se cu spiritualitatea traco-dacă, a cărui simbol va rămâne pentru totdeauna Stindardul Dacic cu cap de lup și pene.

Așadar, dacă senatorii din Forul Roman și împreună cu ei întregul popor roman adunat în Comitium au cinstit ca factor întemeietor spiritualitatea dacică, indicată în mod explicit prin simbolul consacrat ei, înseamnă că asemănările dintre limba latină și limba română, își au originea la Dunărea de Jos. De necontestat în sine, această mărturie mai beneficiază și de remarcabile susțineri lingvistice directe.

Revenind însă la cartea, care pe temeuri istorice a deschis noi căi în cercetarea identității noastre, nu ne rămâne decât să recunoaștem că, dacă înșiși locuitorii Romei Antice au trăit venerând moștenirea spirituală primită de la traco-geți, era și normal ca istoricul să constate că „*obsedanta romanizare s-a dovedit a fi imposibila romanizare!*” și că limba română s-a dezvoltat pe linia propriei sale continuități. De fapt multe alte cercetări recente au ajuns la același rezultat, rezultat ce nu mai poate să rămână în umbră de vreme ce are de partea sa mărturia Lupei Capitoline, adică mărturia directă a poporului din Roma Antică.

Așadar, Lupoaica de pe Capitoliu există numai pentru a-i hrăni cu înțelepciune tracică pe Romulus și pe Remus și ca urmare încetează de a mai fi semnul latinității românilor pentru a redeveni ceea ce a fost în concepția creatorului său: obiect de adorație rememorând mereu, secol de secol, clipă de clipă, până la sfârșitul vremurilor originea traco-dacă a celor care au fondat Roma Antică.

Au spus-o ei cu mult înaintea noastră, iar mărturisirea lor trebuie să devină pentru noi reperul-cheie pentru interpretarea a toată informația, de care dispunem în toate domeniile referitoare la înrudirea neamurilor romanice și nu numai.